

en papperskorg

från Högbergsgatan 50

Den omedelbara avsikten är att studera gatumöbler. Ett syfte är att förvärva relevanta gatumöbler till Stadsmuseets samlingar. Men vi har även ett annat syfte. Under vandringen ska vi koncentrera oss på att upptäcka staden ur fotgängarens perspektiv. **Artikelförfattare:** Irene Sigurdsson

Genom att göra en konkret dokumentation fokuserad på föremål vill vi få ett underlag för att reflektera runt frågor som rör visuella intryck i den miljö som omger fotgängaren, i ögonhöjd eller under ögonhöjd.

Det är en grå dag i april 1994. Min kollega och jag är ute och rekognoscerar på Södermalm. Färdvägen är löst planerad. Den är tänkt att omfatta – från Stadsmuseets nordvästra hörn – Hornsgatan i västlig riktning till Mariatorget. Där ska vi svänga söderut och fortsätta Swedenborgsgatan fram till Högbergsgatan. Sedan ska vi gå åt öster till Götgatan för att följa den norrut tillbaka till Stadsmuseet.

Gatumöbler

Med spanarblick på gatumöbler ska vi motarbeta vårt normala beteende. Vi ska inte låta blicken glida iväg över glittrande vattenspeglar, bedåras av skyltfönsters och restaurangers möjligheter eller fördjupas i studiet av vackra arkitekturdetaljer. Vi vill observera gatumöblernas roll i stadens vardagliga

uterum, våra mest offentliga platser, där människor och miljö möts i fysisk direktkontakt. Vi vill frilägga den estetiska och funktionella vilja som gatans möbler uttrycker.

Allt eftersom vi går den lilla fyrkanten runt den här dagen i april 1994, noterar vi i vårt anteckningsblock olika gatumöblers typ. Först skriver vi in en parkeringsautomat, fast förankrad som en totempåle, med foten nerstucken i gatumaterialet på Hornsgatans puckel. Ett stycke längre bort, i Mariatorgets nordvästra hörn, fladdrar en batteriholk på en pinne, tillsammans med en papperskorg. Vid torgets sida står en basstant plastigloo för glasinsamling. Den är på grund av sin storlek nog inte tänkbar för museet, konstaterar vi med viss besvikelse. Vi gör en avstickare in på Wollmar Yxkullsgatan och får syn på två tunga buntlådor¹ uppflugna på en gemensam pinne. Vid Swedenborgsgatan 5A, på trottoaren framför tobaksaffären, står en brun tidningslåda.

Utanför gymmet på Högbergsgatan 50 hänger en grå papperskorg på en liten pinne. Snett emot, fortfarande på

Papperskorg från Högbergsgatan 50. Ingår sedan 10 år i Stadsmuseets samlingar. Foto: Leif Strååt 2005, SSM. Inventarienummer 60540.

Högbergsgatan men bredvid Johan Helmich Romans trappa ner mot Fatbursparken, har Gatukontoret ställt ut en av sina blå sandlådor. Vår fortsatta promenad längs Götgatan ger inte någonting nytt, förrän i hörnet mot Sankt Paulsgatan. Där finner vi gulröda avstängningsbockar, koner och band placerade runt ett mindre gatuarbete.

Naturligtvis finns mycket annat, sett ur fotgängarperspektiv, utmed vår väg. Där finns till exempel soptunnor för hundlatrin, förbudsskyltar, anvisningsskyltar, anslagstavlor, platser för mer spontan affischering, fler skräpkorgar samt åtskilliga av energiverkets stationära kabelskåp för eldistribution till abonnenter.

Efter att ha studerat alla gatumöblerna på plats gjorde vi ett urval av de lösstagbara objekt vi önskade tillföra

Stadsmuseets samlingar. När vi senare kontaktade ägarna med frågan om de ville skänka sina gatumöbler till Stockholms stadsmuseum, fick vi en mycket positiv men kanske något förvånad respons. Samlingarna vid Stockholms stadsmuseum utökades därefter med ett drygt tiotal av de gatumöbler vi sett under rekognosceringspromenaden.

Papperskorg förvärvas

Bland förvärven finns papperskorgen från Högbergsgatan 50, skänkt till

museet av Gatu- och fastighetskontoret i Stockholm².

Vid leveransen till Stadsmuseet, direkt från pinnen på trottoaren, innehöll papperskorgen mer skräp än vad den gör idag. Det var faktiskt inte meningen att skräpet skulle försvinna när papperskorgen kom i museets ägo. Skräpet hörde till. Men originalskräpet har således till största delen förkommit, lite annat skräp har hamnat där. Sådant sker.

Materialet i papperskorgen är galvaniserad stålplåt. På korgens framsida ser

vi den grafiska bilden av en ordentlig man, som med en uttrycksfull gest slänger ett skräp i en papperskorg. Ett klistermärke, också på framsidan, förklarar i vit text mot svart botten att «GOD KILLS». Klistermärket har inte någon avsändare.

Papperskorgen har så kallad topp-tömning. Locket, på ett kraftigt gångjärn, är grönlackerat. Två små hål i botten möjliggör att flytande skräp kan rinna ut, om plastpåse saknas. Förmodligen rymmer papperskorgen 50 liter³.

Papperskorg vid Högbergsgatan 50, den 31 januari 1995.
Foto: Britt Olstrup 1995, SSM

Papperskorg vid Högbergsgatan 50, den 6 april 2005.
Foto: Irene Sigurdsson 2005, SSM.

Papperskorg från
Timmermangatan 29,
brandskadad natten till den
22 maj 2005. Ingår nu i
Stadsmuseets samlingar.
Foto: Leif Strååt 2005, SSM.
Inventarienummer 69399.

År 1995 fanns mellan 4 500 och 5 000 sådana papperskorgar placerade runt om i Stockholms innerstad. Inköpspriset 1995 var cirka 1 000 kronor. Korgen brukar kallas «Ottokorgen» efter sin tyska konstruktör: OTTO-Gruppe¹.

Om Ottokorgen

Stockholms förvaltningar har köpt sina skräpkorgar från familjeföretaget Jansson & Partner. Dåvarande Gatukontoret utvecklade i samverkan med Otto Gruppe och Jansson & Partner en särskild Otto-modell, «Modell Stockholm»².

Det är numera stadens olika stadsdelsförvaltningar som ansvarar för skräpkorgar. «Ottokorgen», som är den folkliga benämningen, – bland tjänstemännen i Stockholm ibland kallad enbart «Otto» – sätts fortfarande upp på många platser. Inköpspriset ligger idag runt 1 200 kronor. Kostnaden för uppsättning av en korg beräknas till cirka 300 kronor.

Högbergsgatans skräpkorgar ingår i Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltnings ansvarsområde. Där anser man att Otto inte är bra och man kommer därför efter hand att byta ut den mot 70-liters Maluskorgar eller 120 liters Ribstonekorgar. Att Otto inte får vara kvar, trots att den på många sätt är funktionsduglig, beror bland annat på att det inte går att fästa plastpåsen inuti korgen. Otto anses inte vara estetiskt tilltalande eftersom den lösa plastpåsen fladdrar utanför – i bästa fall. Korgen fungerar inte heller bra vid tömning. År 2005 finns inom förvaltningens område cirka 1 100 skräpkorgar av fyra olika typer. Otto står för uppskattningsvis 400–500³. Antalet Otto minskas avsiktligt. Man planerar att de ska försvinna helt efter hand.

Inom andra stadsdelsförvaltningar har man en mer positiv bild av Otto, även om man aldrig lovordar korgens skönhet. Korgen anses vara funktionsduglig, den har lagom storlek och är dessutom billig. Eftersom Otto har en lång livslängd, cirka 15 år i snitt⁴, är det inte någon större omsättning och medvetna byten sker bara i vissa stadsdelar enligt särskild plan.

För att få något grepp om kedjan designer, tillverkare, råvaruleverantör, grossist och förmedlande försäljare vänder jag mig till OTTO-Gruppe i Kreuztal med mina frågor. Svaret därför leder mig vidare till en filial i

Perstorp, numera den svenska basen för Ottokorgens försäljning på Sverige. Man bekräftar att det är firman OTTO som designat skräpkorgen och upplyser om att Ottokorgen, som egentligen har artikelbenämningen V 3000 B standard, har tillverkats i ungefär 30 år. Stockholmsvarianten har tillverkats under 20–30 år, men idag vet inte någon exakt hur länge⁸. Standardkorgen säljs till många länder i Europa, enligt en Perstorpinformant även till Sydamerika. Förr tillverkades korgen i Gerlingen och Kreuztal i Tyskland och då inköptes råvaran i Tyskland. Numera sker tillverkningen i den medeltida staden Kostelec i södra Tjeckien och därmed anskaffas råvaran i det landet.

Gatumöbler, roller och känslor

På den gamla pinnen vid gymmet på Högbergsgatan 50 hänger år 2005 återigen en Ottokorg. Den är knappast ny, snarare skamfilad efter troligen 10 års nyttjande av passerande människor. Ur fotgängarperspektiv är den funktionellt synlig – men kanske sällan betraktad.

Trottoarernas långa frizon mellan biltrafik och husväggar är en tuff miljö för gatmöbler, som får fungera som en sorts stötdämpare. De blir flyttade och knuffade, hundar kissar snett på dem, snus och spott landar här eller där efter en mer eller mindre lyckad elevationsbåge. Runt omkring gatmöblerna blåser lästa gratistidningar, tappade vänstervantar, nappar ivägstastade av barnvagnsbarn, plastpåsar och diverse annat skräp som överlämnas till omvärlden. På gatmöblerna trängs påklustrade affischer och märken i en intensivt tillvaro under kaotisk tidspress. Om inte ett museums förvärvsambitioner hejdar tiden.

Samtidigt som jag skriver denna

betraktelse över skräpkorgen Otto levereras till mig en annan Otto, för eventuellt införlivande i Stadsmuseets samlingar. Oturligt nog är denna Otto av plast. Halva korgen är kvar. Nederdelen är bortsmält efter en grym eldsvåda natten till den 23 maj 2005.

De två papperskorgarna Otto på Högbergsgatan 50, den som idag finns i Stadsmuseets samlingar och den som numera sitter på samma pinne, har fått sina törnar. De har blivit tillbucklade, påklustrade och avskavda. Hur förhåller sig Ottos designer till detta? Har han tänkt på vad hans produkt utsätts för? Har han kanske avsiktligt ritat ett objekt som ska passa för klistermärken,

repor och bucklor? En papperskorg får i levande livet tåla nästan vad som helst!

Trottoarerna är de stadens pulsådor som kan mätas med mänskliga mått. Där utspelar sig mötet mellan den unika individen och stadens tillhandahållande av mångahanda tjänster. En intrikat infrastruktur försöker upprätthålla balansen mellan samhällets skyldigheter och den lättsamt slarviga människan. Är Stockholm vackert ur fotgängarens perspektiv? Varför sitter så mycket så snett? Kanske är det en del av det urbana rummets genuina uttryck att vara oglamoröst och oprydligt – ett särskilt urbant privilegium.

En designad papperskorg!

Offentliga papperskorgar dök upp i Stockholm för första gången på 1910-talet. Det var rottingkorgar som monterades fast på lyktstolpar. På 1930-talet ersattes rottingkorgarna med metallkorgar i olika utformning.

1982 kom utomhuspapperskorgen i plast, designad av Sveriges «Mr Plast», Carl-Arne Breger. Han tillhörde pionjärgenerationen av svenska industridesigners och började redan på 1950-talet arbeta med plast hos Gustavsberg. 1959 öppnade Breger sitt eget designkontor i Stockholm och det som kom att känneteckna hans design var en kombination av kraftfulla former, harmoniska linjer och väl avvägda proportioner, tillsammans med användarvänlighet.

Allt detta kan man finna i hans papperskorg. Proportionerna i locket och behållaren är väl avvägda. Detsamma gäller för öppningarna i locket. Den är användarvänlig för det är lätt att slänga skräpet, inget lock behöver öppnas.

Breger hade även tänkt på nästa steg, nämligen att skräpet också ska stanna i papperskorgen. Locket och behållarens utformning gjorde det i princip omöjligt för starka vindbyar att blåsa ut skräpet ur papperskorgen. Locket skyddade mot regn vilket gjorde att skräpet inte förvandlades till en våt sörja som var svår att tömma ur. Resultatet: ett användarvänligt, enkelt vardagsföremål med utstrålning!

David Leidenborg

Designarkivet/Stockholms Företagsminnen

1. I en buntlåda förvaras tillfälligt brevbärarnas tunga post, som ska distribueras under dagen.
2. Skräpkorg är den korrekta benämningen, inte papperskorg, berättar en ansvarig ingenjör i kommunens tjänst.
3. Mätning låter sig för ögonblicket inte göras på grund av brist på risgryn, det material som normalt används i museer vid rydmätning.
4. OTTO-Gruppe har under mer än 50 år arbetat med tillverkning och utveckling av kärl för avfall samt entreprenörskap för avfallshantering (www.otto-environment.com).

5. Muntlig uppgift från Tony Jansson, Jansson & Partner, den 24 maj 2005.
6. Muntliga uppgifter från Kenneth Kempendal, Maria-Gamla stans stadsdelsförvaltning, den 23 maj 2005.
7. Muntlig uppgift från Tony Jansson, Jansson & Partner, den 24 maj 2005. År 2004 levererades mellan 300 och 400 Ottokorgar till Stockholm.
8. I mailat brev till Perstorp, som konsulterat utrikes kollega: «Nobody knows that exactly».